

E. KOLDUCELL VE A. MALTS'IN SANATKARLIK ÖZELLİKLERİ

THE PROFESSIONALISM FEATURES OF ALBERT MALTS AND ERSKINE CALDWELL

Kuliyeva Ceyran MANAFKIZI*

Özet

II Dünya savaşı döneminde kanlı savaş mevzuu Azerbaycan ve Amerika edebiyatının yeni eserlerini ortaya çıkarıyordu. Makalede bu konuda yazılmış eserler karşılaştırıyor, Amerika ve Azerbaycan edebiyatında ortak motifleri farklı yönlerden eleştiriliyor. Makalede A. Malts'ın "Yolda", "Haç ve ox", Azerbaycan yazarları A. Şaik'in "Mektup yetişmedi", M. S. Ordubadi'nin "Tarih ve gelebe", "Genc çekistler" eserleri karşılaştırılarak eleştiriliyor, aynı zamanda E. Kolduell'in "Dunaydan kuzeye taraf" eseri, Mir Celal Paşayev'in "Açık kitap", Anatoli Zöhrabbeyov'un "Odlar yurdu", Ebülhasan Elekberzade'nin "Dostluk kalası" eserlerinin bedii-psikolojik özellikleri açıklanıyor.

Amerika edebiyatının iki büyük şahısın – E.Kolduell ve A.Malts'ın yaratıcılığı ile tanıştığımızda XX. Yüzyılın başlangıcında zengin eneneler üzerinde şekillenen Azerbaycan yazarlarının yaratıcılığı arasında çok sıkı yakınlıklar görmekteyiz. Amerika ve Azerbaycan ayrı –ayrı ülkeler olsalar da dünya edebiyatının bir kısmı olarak her iki kanat klasik dünya edebiyatının en iyi örneklerini benimsemiş realist üslubda yazan yazarlar idi. Erskin Kolduell ve Albert Malts'ın yaratıcılığı XX asır Amerika edebiyatının bedii şekil, janr bakımından çok zengindir. Bu yazarlar epik, liro-epik, hikaye, povest, dram, hatıra, siyasi –felsefi esse ve başka bu gibi janrlardan yararlanarak hem klasik roman, hem de bedi – siyasi publisistika şekillerini kullanmışlar.

Anahtar sözcükler: A. Şaik, M. S. Ordubadi, Erskin Kolduell, Albert Malts, Amerika edebiyatı, hikaye, roman, povest, ingilis edebi dili.

Abstract

This article deals with the professionalism features of two great realist American writers Albert Malts and Erskin Caldwell. There are also pointed out the similarities and differences between the creativities of these well-known writers. It is noted that one can come across the similar points which are characteristic of the two American writers in the works of modern Azerbaijan writers, too.

In the article are compared and analyzed the works like "On the Road", "The Cross and the Arrow" by A. Malts, "The Letter didn't Reach" by the Azerbaijani writer A. Shaig, "History and Victory" and "The Young Security Officers" by M. S. Ordubadi, etc.

Key Words: A. Shaig, M. S. Ordubadi, Erskine Caldwell, Albert Malts, American literature, a story, a novel, a play, English literary language.

Her bir tarihi devr özünün romantik idealını yaratıyor. Toplumsal gelişimin büyük kanunlarına uygun olarak bir toplum başka toplumun kuruluşu ile değişdikçe toplumun manevi ihtiyaçları artıyor, istekleri daha da büyüyor, güzel hayat kurmak için hayalleri farklı mezmun kesbediyor. Bu anlamda XX. yüzyıl Azerbaycan ve Amerika yazarlarının hem realist, hem de romantik düşünceleri yeni hayat, yeni gelişmiş toplum idyalojisine bağlanıyordu.

Eger XX. yüzyılda (1900-1917) Azerbaycan edebiyatında realizm azadlık, demokrasi uğrunda mücadeleye düşüncesiyle zenginleşiyordusa, Amerika edebiyatında capitalist zevki, asketizm, terkidünyalık meyilleri, janr mehdudiyeti kendini gösteriyordu.

Bu bakımdan Albert Malts'ın 1937-cı yılında kaleme aldığı "Yolda" ("Man on a Road") hikayesi tümülükde Azerbaycanın büyük yazarlarından Abdulla Şaik'in 1908-cı yılında yazdığı "Mektup yetişmedi"

* Yrd. Doç. Dr., Nahçıvan Devlet Üniversitesi.

(“The Letter didnt Reach”)” hikayesinin analoqu sayıla biler. Bu yazarların her biri kendi hikayesinde insanların çok ağır, maşakkatli hayat tarzına dikkat çekiyor. Ümumdünya edebiyatının esas motifi olan insan ve onun yaşamı hem Azerbaycan edibi Abdulla Şaik’in, hem de Amerika yazarı Albert Malts’ın gösterilen eserlerinde ortak edebi mezmun üzerinde kurulmuştur. Bu iki büyük yazar bir-birinden çok uzak, binlerle kilometrelerde ayrı-ayrı farklı toplumlarda yaşamış olsalar da, kendi eserlerinde hayatın ağır şartları içerisinde mevcut olan insanın psikolojik yaşantılarını, bedii-psikolojik dramatizmi aydın şekilde vermişlerdir.

Bedii strukturun tüm elementlerinden yararlanan Abdulla Şaik ve Albert Malts bazı farklılıklara rağmen ortak motifler esasında insanların ümumi faciesini başarılı bir şekilde okucuya başarılı bir şekilde ilete bilmiştir.

Azerbaycan edibi Abdulla Şaik kendi yaratıcılığında devrinin real manzarasını toplumsal ziddiyetlerin kökünü tüm çıplaklığı ile göstere biliyordusa, ruhani despotizmi, imperyalist savaşları, çarizmin müstemleke zülmünü, istismarını ifşa ediyordusa, Amerika edebiyatında bunlar mistik ve antirealist epikonçu temayüllerle müşahide olunuyordu. XX. yüzyıl Azerbaycan ve Batı edebiyatları arasında bu meyillere bakışta farklılıklar mevcut idi. Azerbaycan edebiyatının mezmununun kökünde çarizm, burjua-mülkedar istismarı, müstemleke zülmüne karşı mücadile,

- toplumsal azadlık,
- milli istiklal ideyaları
- halk hakimiyeti uğrunda mücadile ideyaları dayanıyordusa, Amerika edebiyatında ise
- ferdin ruhsal düşkünlüğü, yaşadığı yerin değişilmesi ve vatandaş haklarından mehrum olması
- totalitar mühit ve ferd
- demokratik ferdin ideali
- ferdin yalnızlığı esas mezmun idi.

Tüm bunlara rağmen, yaşadıkları farklı mekandan ve sosyal zümreden asılı olmayarak, mutarakki fikirli yazarların insanla bağlı düşünce tarzındaki aynılık dikkat çekiyor.

II Dünya savaşı döneminde kanlı savaş mevzusu Azerbaycan ve Amerika edebiyatının yeni eserlerini ortaya çıkarıyordu. 1939. yılında E. Kolduell savaşla bağlı edebi düşüncelerini “Dunaydan kuzeye taraf” (“To the North of the Danube”) adlı kitabında veriyordu. E. Kolduell gibi, Azerbaycan yazarları da savaş mevzusunu kendi eserlerinde öne çekmişler. II. Dünya savaşı yıllarında Azerbaycan edebiyatında savaşın törettiği dehşetler ve facialar hakkında bir çok mükemmel romanlar yarandı. Mir Celal Paşayev’in “Açık kitap”, Anatoli Zöhrabbeyov’un “Odlu diyar”, Ebülhasan Elekberrzade’nin “Dostluk kalası” eserleri de Amerika edebiyatındaki savaş mevzusunda yazılmış eserlerde benzer düşünceleri ortaya koyuyordu. Bu monumental eserler yazarların sadece edebi düşüncelerini yansıtmıyor, aynı zamanda savaşın törettiği ağır faciaları bedii- psikolojik dramatizimle ortaya koyuyordu.

Albert Malts’ın 1944-cı yılında alman halkının ıztiraplarını yansıtan “Haç ve ok”(The Cross and the Arrow) eseri ilk edebi eser gibi çok kıymetlidir. Aynı devrde Azerbaycan yazarlarından Memmed Seid Ordubadi’nin de yaratıcılığında bir-birinin devamı olan Alman, İtalyan ve Japon faşizmini eleştiren “Tarih ve gelebe”, “Atom ve dolar dünyası puça çıkacaktır”, “Genc çekistler” gibi edebi-publisist eserleri yaranıyor. M. S. Ordubadi’nin bu eserlerinde karşıya koyulan problematika Albert Malts’ın “Hac ve ok” romanında karşıya koyduğu mevzuya yakınlığı ile dikkat çekiyor. A. Malts’ın “Haç ve ok” ve M. S. Ordubadi’nin “Genc çekistler” adlı eserlerinin her ikisi antifaşist mevzusunu inandırıcı şekilde açıklıyor.

E. Kolduellin “Kız” ve Zeydulla Ağayev’in “Tenhalık” (“Yalnızlık”) hikayelerinin karşılaştırıldığında Amerika toplumuna has olan daha bir özellik – özgeleşme (yabancılaşma) açıklanıyor. Bu özellik “Kız” hikayesinin şekli görüntüsüdürse, insanların kendi arasında yabancılaşması ise iç problemleridir. Her iki eserin mezmunundan anlaşılıyor ki, insanlar aynı coğrafi mekanda, aynı problemleri yaşamalarına rağmen, toplum onları bir-birine tamamen yabancılaştırmıştır. Bu yabancılaşma E. Kolduell’in kahramanı Cim’in ac kalmış kendi cocuğu için komşudan bir lokma etmek istemesinin karşısını almış, sonucta müdhış facia baş vermiştir. Amerika hayatı için tipik olan bu olay Azerbaycan için tam farklı bir anlam taşıyor. Örneğin : Zeydulla Ağayev’in “ Tenhalık” hikayesinde kendi cocuğu tarafından unutulmuş ananın komşuları tarafından kurtarılması çok inandırıcı detaylarla verilmiştir.

Örneklerden görüldüğü gibi, her iki öлке yazarlarının edebi düşüncelerinde insan konseptiyası çok ciddi şekilde koyulmuştur. Her iki öлке edebiyatının örnekleri karşılaştırıldığında insanların benzer yaşantılarını görüyoruz.

Amerika edebiyatı ile XX. asrın ilk otuz ilinde zengin edebi enene esasında şekillenen Azerbaycan edebiyatı temsilcilerinin yaratıcılığı arasında bir çok cehetden sıkı yakınlıklar görüyoruz. Dikkata almak gerekiyor ki, ayrı-ayrı ölkelerde yaşasalar da, dünya edebiyatının terki b hisseleri gibi her iki kanat (hem Amerika, hem de Azerbaycan yazıcıları) realist üslubda yazan yazıcılar, hem de dünya klasik edebiyatının en iyi enenelerini benimsemiş mübariz üslub müellifleri idi. İster Azerbaycan, isterse de Amerika edebiyatı ayrı-ayrı farklı toplumlarda yaşamış insanların mevcut yaşamını ortak edebi mezmun üzerinde kurmuşlardır.

Sanatkarlık özelliklerine gelince görüyoruz ki, Erskin Kolduell ve Albert Malts yaratıcılığı XX. asr Amerika edebiyatının bedii forma, janr, növ ve ferdi üslub elvanlığı cehetden, hayatın poetik idrakı bakımından da çok zengin olmuştur (1; 2; 3; 4; 5; 6). Bu yazarların her ikisi epik, liro-epik, hikaye, povest, novella, pamflet, dram, hatıra, oçerk, siyasi-felsefi esse ve başka bu gibi janr ve növlerden yararlanmış, hem klasik roman, hem de bedii-siyasi publisistika şekillerini işletmişlerdir.

Albert Malts'ın novellalarının çok etkili dili var. O, Amerika hikayecilik mektebinin en iyi devamcılarında biri hesab oluna biler. Onun nesr eserlerinin dil-üslub özellikleri sanat bakımından çok geniş imkanlara malik olduğu için sanatkarlığı ayrıca araştırılmalıdır.

Yazıcının öz dili üzerinde devamlı işlemesi, onun öz ferdi yazıcı dilini, üslubunu zenginleştirmeğe, teknilleştirmeğe, selisleştirmeğe çaba göstermesi tüm yaratıcılığı boyu izleniyor. Onun "Oyun", "Bayram", "Elvida", "Cengelliklerde bazar günü", "Fermadan mektub" ve başka bu gibi novellaları onun halk dilini, canlı dili, hemçinin edebi dili, yazılı edebiyat dilini, aynı zamanda klasik ingilis dilinin edebi dil enenelerini mükemmel bilmesinden haber veriyor. Örneğin, "Yol adamı" hikayesinde ingilis edebi dilinin tüm gramer ve leksik gaydalarını bozarak Cek adlı tipi kendi dilinde konuşturmuş, hatta Cekin imla yanlışlarla dolu olan mektubunu karmakarışık şekilde olduğu gibi saklamıştır. Besit bir işçinin karısına müracietle yazdığı mektubu okurken okucu mezmunu asanlıkla başa düşür, etkileniyor. Müellif işçi obrazı için mektubu ele tertib etmemiştir ki, o, ümumiyyetle anlaşılmaz etki bağışlasın. A.Malts daha çok başka maksat güdmüştür. Bu mektub eslinde işçi Cek Pitkett'in iç dünyasının bedii inikası gibi kıymetlidir. Örneğin, mektubda "dear" (aziz) sözü *dere* gibi verilmiştir. *Bu ise o devrin leksikonunda geniş işlenen popüler halk dilidir. Hikayede böyle klasik halk dilinde işlenen ingilis sözleri çokdur (yere (il), frum (-dan, -den şekilçisi), mounten (dağ), nere (yakın, yakında)... (7, s. 32).*

Hikayede obrazları konuştururken yazıcı bilerekden orfografik yanlışlara yol veriyor, lakin yukarıda kayıt ettiğimiz ingilis sözlerini tekce orfografik cehetine göre tesniflendirmiyoruz. Bu, hem de canlı halk konuşma dilidir, Albert Malts'ın edebi-bedii dil normalarına cavab veren bir dildir.

Albert Malts'ın demek olar ki, tüm nesr eserlerinde ingilis dilinin kuruluşu, esas spesifik özellikleri değişmiş, dilin lügat terki b zenginleşir, eski, unudulmuş ingilis sözleri yeni anlam kesb ediyor. Belekile, klasik edebiyatın bedii dil medeniyetini Malts yaratıcılığı için esas cehetlerden biri saymak olar.

Bir ceheti de özellikle kayıt etmek istiyoruz: hem Albert Malts, hem de Erskin Kolduell senetde mürtece burjua cereyanlarından gat-gat uzag idiler ve her iki yazıcı klasik tengidi-realizmin görkemli nümayendeleri gibi değerlendirilmelidir. Bu mütarakki yazıcıların bedii hakikat aktarışları Fransada Anri Barbüs, Lui Arakon, İngilterede Lindes, Almaniyada Billi Bredes, Türkiyede Nazim Hikmet, Çilide Pablo Neruda, Rusiyada Maksim Gorki ve bir çok başkalarının yaratıcılık yönümü ile üst-üste düşüyordu. Malts'ın yaratıcılığı için karakter olan cehetlerden biri de onun real, yaratıcı fantazyadan behrenlenmesidir.

Melum hakikattir ki, hayat materialının ehemiyetinden konuşmak hemçinin bedii yaratıcılıkta fantazyanın, hayalın da rolunu inkar etmek demek değil. Fantaziya insanın tüm egli ve toplumsal fealiyyetinde olduğu gibi, bedii yaratıcılıkta da özel ve büyük ehemiyet kesb ediyor. Bu anlamda Malts'ın sanatkarlığının gücü ve kudreti bedii fantazyadan da kaynaklanır vegelişiyor. Onun yaratıcılık imkanları genişlendikçe eserlerindeki tangidi realizm daha yeni keyfiyyetler kesb ediyordu. Malts'ın "Derin menbe"(Scalawag,1940), "Haç ve Ok" (The Cross and the Arrow, 1941), "Simon Makiverin seyaheti" (The Journey of Simon Mac Kever, 1949) ve s. roman ve povestlerinde Greb gibi benfi obrazlarla yanaşı, Biçer, Kuli, Prinsi, Bena ve diğer müsbet kahramanlar da yaranmağa başladı.

Doğrudur, bu gehremanların dili hekaye ve novellalarındaki obrazların dilinden tamamen farklı bir dildir. Roman kahramanları daha çok siyasi leksikonla konuşuyor ve belelikle, Malts edebiyata siyasi publisistikani da getiriyor. Bazen bu publisistika yorucu ve üzücü karakter taşıyor. Tüm bunlara rağmen, Albert Malts'ın yaratıcılığının sanatkarlık bakımından öğrenilmesi ve araştırılması filoloji alanda, Amerika edebiyatşünaslığının öğrenilmesi alanında faydalı olardı.

Maltsdan farklı olarak Erskin Kolduell'in eserlerinde daha çok yığcamlık, hadiselerin geniş mikyaslı tesvirinden kaçmak, küçük teferrüatlara varmamak, hadisenin en seciyyevi ceheetini tutmak gibi çalarlar dikkati celb eden senetkarlık meziyyetleridir.

E. Kolduell de Malts gibi realistdir. Zengin hayat tecrübesi onun realizmini şekillendiren esas şertlerdendir. Özellikle bilavasita gördüklerini, yaşadıklarını, özel müşahidelerini poetik bir dille canlandırdıkda ve benseub olduğu toplumun manevi alemine nüfuz etdikde onun realizmi daha heyranedicidir. Yazıcı en iyi eserlerinde daha çok öz canlı müşahidelerine esaslanıyor, gördüğü ve kısben iştirak ettiği yakın tarihi geçmiş, çağdaş hayat hadiselerini ve insanları tesvir ediyor. Onun sanatına has olan reallığın ve inandırıcılığın sebebi de budur.

E. Kolduell sanatkarlığının spesifik ceheetlerinden biri de onun bedii ümumileştirme ve ferdileştirme yarada bilmesidir. Onun demek olar ki, tüm edebi tipleri aynı derecede tipik, inandırıcı ve hayatidir.

Janr, bedii şekil ceheetden de Kolduell yaratıcılığı dikkati celb ediyor: hayatı geniş epik lövhelerle ehate eden romanları, povestleri, hikaye ve esseleri onun yaratıcılığının bedii forma elvanlığını gösteriyor.

Erskin Kolduell yaratıcılığında esas ceheetlerden biri de eserlerindeki dil ve medeniyet koloritidir. Bu da yazıcının şecere taleyi ve milli mensubiyeti ile bağlıdır. Tesadüfi değil ki, onun ulu babaları İngiliz, İrland, Şotland ve Fransız olmuşlar. O, hem ABD-de, hem de dünya ülkelerinin ekseriyetini gezerken demek olar ki, ekser medeniyetleri, etnik grupların, halkların ve milletlerin enenelerini öğrenmiş, yaratıcılığında kullanmıştır. Bu ceheet yazıcının ilk hikayesinden tutmuş ("Yeni Amerika karvanı", 1929) ta son eserlerinedek ("Cenni", 1961, "Eve yakın", 1962) müşahide olunuyor.

E. Kolduell yaratıcılığında janr çeşitliği de dikkati celb ediyor. Özellikle ömrünün son yıllarında yazdığı edebi-bedii mektupları ilgi doğuruyor. Onun ferdi yaratıcılık üslubu var. O, ne Folknere, ne Hemengueye, ne Steynbeke benzemiyor. Onun öz üslubu ve yazı manerası var. Halk deyim ve ifadelerini yerli-yerinde ve meharetle işleden Kolduell siyasi publisistikasında da bu üslubunu koruyordu. Kolduell'in "Yakın-uzak Amerika" adlı yol kayıtlarında onun arvadının çektiği şekilliler de yer almıştır. Çağdaş Amerikani başdan-başa gezen, Sakit okeanus kıyılarından tutmuş, Meksika körfezinedek seyahete çıkan yazıcını karısı da müşaiyet etmişti ve hemin yol kayıtlarını yeni şekilde topluma çatdıran yazıcı karısı ile beraber büyük emek sarf etmiştir.

Ümumiyyetle, Kolduell için karakter olan özelliklerinden biri onun yumorlu dilidir. Hem roman ve hikayelerinde, hem bedii-publisitik yazılarında, hem de siyasi mektub ve esselerinde heyati faktları edebi faktura etmekle sarkazmdan, yumordan da istifade etmeği unutmuyor (3; 6).

Kolduell ilk defa olarak açık mektup ve müsahibe formasından istifade eden son derece ilginç yazıcılardandır. Bu yazılar çok etkili bedii boya ve zarisovkalar, gah komik, gah da dramatik vasıtalarla takdim ediliyor. O, 1963-cü yılda Amerika prezidenti C. Kennedyye Açık Mektup yazan ilk Amerikalı yazıcıdır. Bu mektubda o, Batı Virciniya'da şaktaçların ağır hayatını tesvir ediyor, Amerika toplumunun sade vetendaşların taleğine bigane kalmamağa sesliyordu. Onun bedii-publisitik dili etkili ve kanıtlarla çok.

Erskin Kolduell mehsuldar yazıcılardandır. O, 26 roman yazmış, yüzlerle hikaye, esse, siyasi-publisistik oçerk, zarisovka, hatira, mektub gibi janrlardan istifade etmiştir. Onun sanatkarlık özelliklerini seciyelendiren keyfiyetlerden biri de yumoristik dilden ve zengin frazeoloji ifadelerden behrelenmesidir. E. Kolduellin "Bic doğulmuş" ("The Bastard", 1927), "Zavallı yoksul" ("Poor Fool", 1930), "Tütün yolu" ("Tobacco Road", 1932), "Allahın küçük toprağı" (God's Little Acre", 1933), romanlarında klasik üslub karakterik idise, "İyul telaşı" ("Trouble in July", 1940), "Tüm gece uzun" ("All Night long", 1942), "Corciyalı oğlan" ("Georgia Boy", 1943), "Facieli toprak" ("Tragic Ground", 1944), "Allahın inamlı eli" ("The Sure Hand of God", 1947), "Estervill adlanan yer" ("A Place Called estherville", 1949) romanlarına çağdaş tangidi-realizm üslubu karakterikdir.

Bundan başka “Palmetto epizodu” (“Episode in Palmetto”, 1950), “Gece lambası” (“A Lamp of Nightfall”, 1952), “Mehebbet ve para” (“Love and Money”, 1954), “Gretta” (“Gretta”, 1955), “Tebieten Cenni” (“Jenny by Nature”, 1961), “Eve yakın” (“Close to Home”, 1962), “Yayın son gecesi” (“The Last Night of Summer”, 1963), “Miss Mamma Eymi” (“Miss Mamma Aimee”, 1967), “Yay vaktinin adası” (“Summertime Island”, 1968), “Rüzgar sığınacağı” (“The Weather Shelter”, 1969), “Annet” (“Annette”, 1973) romanları sarkazm, atalar sözü ve meseller, frazeoloji ifadelerle zengindir. Onun yazdığı yüzlerle hekaye, edebi esse, bedii-publisistik makale, mektup, habele yol kayıtları, hatıralar, şekilli dersliklerde de yazıcı medeniyeti, novatorluk ve hayatilik müşahide olunuyor. Kolduell eserlerinde folklordan da geniş istifade ediyor, okucunu yormadan gah fıkralar, gah da yumurlu hikayetler anlatıyor.

Örneğin “On bin yeşik” hekeyesinin kahramanı Uolt Braun küçük sahibkardır, yeşik istehsal ediyor. Onun yerli kommersantlarla söhbetinden aydın oluyor ki, o, uğursuz biznesmendir.

Daha çok para kazanmak için Braun her kese diyor ki, guya o, on bin yeşik düzelde ve aynı anda sata biler. Köye haber yayılıyor, yeşiklerin piramidası da artmağa başlıyor. Lakin Braun yeşikleri satmıyor, belli oluyor ki, o, bezek ve reklam için yeşikleri düzmüştür. Braun mismar satanın yanına geliyor, ondan mismar almak istiyor ki, yeşik düzeltsin. Dükanda mismar satan diyor:

-Uolt ben sana mismarların hepsini sata bilemiyorum. Birden başkası da gelib istedi, onda noolsun?

- Bunundan bana nei var ahı,-Uolt dedi.- Sen onları satıya çıkarmısan da, ele değil? Hepsini ben alıram da... Ben ele sen dediğin mismar müşterisiyem...

-Hiç cür mümkün değil, Uolt.-Pet dedi.- Eğer bunların hepsini sana satsam, bana hiç ne kalmaz...

-Ay Allah! A balam, sen dükancı değilsen, satıcı değilsen, he? Satmırsansa, malı niye dükana koymusan, he?

-Akı... birden bir başkasına da lazım oldu... (Tercüme bizimdir.-C. G.)

(8. s.126).

Müellifin komik notları karakterleri açmakda yardımcı vasıteye çevriliyor, onların hareketlerinin menasızlığına kolorit veriyor.

Belelikle, yazıcının sanatkarlık özelliklerinin tahlili gösteriyo ki, onun eserlerinde aslında sosyal fon, etraf mühit, şerait, kahramanların karakteristikası ve elece de fabula eslinde ikinci plandadır. Esas konu psikolojik durumu göstermekdir. Bu bakımdan kompetent tesvir vasıtalarından düzgün istifade, peyzajlardan, üslub çeşitliğinde istifade, frazeoloji ifadelerin yerinde ve daha net bir şekilde işledilmesi ilgi doğuruyor. Lakin bununla bele Maltsdan farklı olarak Kolduellde bir kadar gayrı-tebiilik duyuluyor, sentimentallık var. Adama oyle geliyor ki, müellif önceden her şeyi ölçüb-biçmiş, mevzunu hazırlamış, mövzuya uygun kanıtlar arıyor. Bu daha çok onun novellalarında seziliyor.

Her iki nasiri birleştiren ortak cehetlerden biri de bedii eserlerinde analitik şerhden uzak kalmaktadır. Bu, müellif tehkiyesinin esas elementine çevrilen, obrazların hareket ve fealiyyetini, düşünce ve anlak tarzını müayyanlaşdıran şerhlerdir. Müellifler demek olar ki, tüm nesr eserlerinde müellif müdahilesine ehtiyac duymuyorlar, prototiplerin “işlerine karışmıyorlar”. Çünkü yazıcılar bu adamları yüz dafalarla görüyor, dinliyor, müşahide ediyorlar.

Roman ve povestlerde, hikaye ve pyeslerde meydan obrazlara, onların hayat, toplum ve insanlar hakkındaki fikir ve düşüncelerine veriliyor.

Çağdaş Azerbaycan edebiyatının bir çok nümayendelerinin eserlerinde de Amerika edebiyatının bu iki neheng nümayendesinin yaradıcılık ve sanatkarlık özelliklerine benzerliklere rast gelmek olar. Örneğin, Elçin, Anar, Ekrem Eylisli, İsi Melikzade, Seyran Sehavet ve s. yazıcıları sanatkarlık bakımından seciyyelendiren ilginç hallardan biri de obrazların anlam ve düşünce tarzını, hayata münasibetini dialoglar vasıtasıyla vermeleridir (9. s.32).

Kayıt etmek gerekiyor ki, Amerika edebi tankidinde çok az hallarda enene hakkında konuşuluyor. Aslında Kolduell ve Malts için enene yok idi. Onu sadece irs olarak almak da mümkün değildi. Bununla bile, Amerikada her iki yazıcı diğer yazıcılar gibi öz mena ve meğzini sonadek ortaya koymamışlar. Onların mahiyyeti ve değeri geçmişin sanat adamlarına münasibetleri ile ölçüle bilirdi. Geçmiş edebiyat, yani realist edebiyat ise yok idi. Lakin bu yazıcılar Avropanın, Şarkın en öncül edebi örneklerini okuyub

öğreniyorlardı. Dimeli, Avrupa ve Şark edebiyatının klasik nümayendelerinin her iki yazıcının yaratıcılığının şekillenmesinde büyük rolünü da kayıt etmek gerekiyor.

KAYNAKÇA

1. Maltz, Albert. Scalawag. N.Y., Ping. Publishers, 1973.
2. Maltz, Albert. The Cross and the Arrow. N.Y., Ping. Publishers, 1988.
3. The Humorous Side of Erskine Caldwell. Ed. by Robert Cantwell. Stanford University Press, 1951.
4. Balaşov P.Eriksin Kolduel i ego kniga “Bdol i poperek Ameriki ”Predislovie k knige.Moskva , 1966.
5. Nolman M.Eriksin Kolduell.Predislovie k knige “Malçik iz Corcii ”. Moskva , 1956, c. 5-11.
6. <http://www.slate.com/id/2142322/workarea/3/>
7. Maltz, Albert. Selected Stories. M., Foreign Lang. Publishing House, 1954.
8. Caldwell, Erskine. The Complete Stories. Toronto, W @ Co., 1953.
9. Memmed Cafer. Hayatın romantikası. Bakü, Azərneşr, 1968.